

Editácia – kľúčová etapa práce na slovníku¹

Ľubica Balážová

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV

Editing – The Key Stage in Dictionary Preparation

After compilation and the initial proof-reading, the text of the Dictionary of the Contemporary Slovak Language was still subject of numerous errors and inconsistencies that could not be possibly avoided in a text with such a great number of diverse data items. The identification and classification of the respective problem phenomena, as well as the implementation of the resulting editorial decisions, were performed by means of computational tools. In the first stage, the data were unified from the part-of-speech and the related semantic-formal subsystems perspective. In the second stage, the emphasis has been placed on editing particular groups of denominations, such as proper names and multi-word expressions, on paradigmatic groups crossing the entire lexis (variant spellings, synonyms and homographs), and on increasing the consistency of the syntagmatic and register data provided.

V tradičnej lexikografii tvorivý slovníkový proces spočíva v autorskom koncipovaní hesiel, redaktorskom upravovaní konceptu – redigovaní, následnom prepracovaní textu autormi na základe redaktorských, resp. recenzentských pripomienok a v záverečnej úprave textu pred zverejnením. Výsledný text má autorsko-redaktorský rukopis a nevyhnutne obsahuje viaceré chyby, nejednotnosti a nepresnosti, ktoré sa pri slovníkovom texte s množstvom rôznorodých údajov nedajú celkom vylúčiť. Až komputerizácia lexikografickej práce umožnila nielen skvalitniť a urýchlíť tvorbu hesiel (Jarošová, 1997), ale najmä efektívne upraviť skoncipovaný a (po častiach) zredigovaný text do želanej jednotnej podoby.

V Jazykovednom ústave L. Štúra, v ktorom *Slovník súčasného slovenského jazyka A–G* (2006; ďalej SSSJ A–G) vznikol, sa realizovalo už niekoľko lexikografických projektov s rôznou mierou využitia počítačových nástrojov (Benko, 2001). Na rozdiel od predchádzajúcich slovníkov počítačová podpora SSSJ A–G bola prítomná od samého začiatku (t. j. od koncipovania prvých heslových statí až po prípravu tlačových podkladov) a od tradičného lexikografického procesu sa tvorba tohto slovníka výrazne odlišuje. Vo všetkých etapách práce sa využíval pomerne rozsiahly súbor počítačových nástrojov. Počas celého obdobia bol členom realizačného tímu informatik, ktorý vykonával správu slovníkových dát a počítačovou redakciu. Koncipovaný text sa zapisoval pomocou textového editora (s možnosťou

¹ Štúdia vznikla v rámci projektov VEGA 2/5038/27 a VEGA 2/0007/08 *Slovník súčasného slovenského jazyka – 2. etapa a 3. etapa (Koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel, postredakčná a editačná príprava rukopisu a s tým spojený lexikologicko-lexikografický výskum)*.

farebného odlíšenia jednotlivých typov údajov) a popri klasických papierových kartotékach sa zdrojom jazykových dát pre tento slovník stal Slovenský národný korpus s korpusovým manažérom Bonito a súbor slovenských slovníkov v elektronickej verzii. Autorky pri práci využívali program WordCruncher, aktuálne sprostredkujúci stav skoncipovaného textu v abecednej i retrográdnej verzii, a program Excel, v ktorom sa vďaka tabuľkovému usporiadaniu niektorých parametrov aktuálnej verzie vyhľadávali a overovali údaje v záhlaví slovníka alebo v zóne výkladov. V priebehu celého procesu koncipovania autorky mali možnosť porovnávať svoj koncipovaný a postupne redigovaný autorský koncept s prácou ostatných (jedenásť) autoriek a tak prirodzene zjednocovať slovníkový text. Pomocou validačného parsera, kontrolného programu, autorky každodenne odstraňovali formálne chyby, ktoré vznikli pri zápise do počítača. Pravidelné chybové výpisy počítačového redaktora nás často upozorňovali na hlbšie, obsahové príčiny formálne chybného alebo neštandardného spracovania, ktoré sa potom analyzovali.

V zhode s tradíciou tvorby slovníkových projektov výkladového typu sa aj v SSSJ A–G heslár rozdelil medzi autorky podľa abecedného kľúča. Každá autorka spracúvala pridelené „písmeno“ alebo časť z neho. Takéto riešenie má výhody aj nevýhody. Pri abecednom usporiadaní autorka spracúva všetky príbuzné slová s rovnakým slovotvorným základom. Ak by bol heslár rozdelený podľa slovných druhov, konzistentnejšie by sa pri koncipovaní zachytávala slovnodruhová súvzťažnosť slov. Iba počítačové nástroje, umožňujúce spájať a prerozdeľovať telo slovníka podľa vybratého objektu alebo parametra, môžu zabezpečiť jednotné spracovanie slovníka. Preto sa editácia považuje za nevyhnutnú a dôležitú etapu, ktorá odstráni disparátne prvky a dodá usúvzťažneným slovníkovým heslám potrebnú obsahovú a formálnu jednotnosť.

Celý editačný proces bol rozdelený do dvoch samostatných, po sebe idúcich editačných fáz a trval asi desať mesiacov. Zjednocovanie textu, odstraňovanie chýb, dopĺňanie chýbajúcich informácií, redukcia i rozširovanie slovníkovej state, identifikácia problémových javov, ich následné spresnenie alebo vykonanie dohodnutej zmeny sa realizovali pomocou počítačových nástrojov. Charakter zásahov individuálne pri každom hesle väčšinou neumožňoval pri opravách využívať automatizované procedúry, preto tieto zmeny v texte vykonávali editorky ručne.

Editáciou sa skončil status individuálneho autora. „Kolektívnym autorom“ textu sa od tejto etapy stal tím tvorený hlavnými redaktorkami, informatikom (počítačovým redaktorom a správcom dát v jednej osobe) a editorkami. Editorky boli poverené členky kolektívu, ktoré zasahovali priamo do textu v elektronickej podobe. Všeobecne sa editácia vníma ako úprava rukopisu, do ktorého sa premietajú návrhy riešení odborných spolupracovníkov, relevantné poznámky odborných konzultantov, upozornenia a návrhy recenzentov, závery kodifikačnej komisie. Bazálnu, hĺbkovú editáciu však tvorilo zjednocovanie spracovania lexikografic-

kých objektov heslovej state, kontrola a úprava jednotlivých parametrov heslového slova a tiež ich formálne zobrazenie.

Už počas redigovania štvorčlenným redaktorským kolektívom sa dopracúvali a spresňovali Konceptia a Inštrukcie slovníka súčasného slovenského jazyka (interné materiály) do podoby Dodatkov a nové poznatky sa premietli do rukopisu. Pracovný kolektív si však bol vedomý toho, že len v záverečnej fáze prác na slovníku, keď bude k dispozícii celý skoncipovaný a zredigovaný slovníkový korpus, možno zjednotiť spracovanie porovnateľných objektov dôsledne na základe identifikácie dvoch typov nejednotnosti: a) identifikácie chýb – odlišností od prijatého spôsobu lexikograficko-technického spracovania hesiel; b) identifikácie javov spracovaných nekonzistentne v dôsledku absencie jednoznačnej inštrukcie. V druhom type išlo o javy, ktoré sa z hľadiska jednotnej lexikografickej prezentácie dosiaľ hĺbkovo neskúmali a ktoré bolo potrebné dopracovať do podoby meto-dicko-technickej inštrukcie a na jej základe koncept dodatočne zjednotiť.

Údaje o postupnosti a rozsahu editačných prác sa pripravovali ešte pred začiatkom editácie: zhromažďovali sa objekty editovania na základe redaktorského čítania, autorských postrehov, čiastkových výpisov počítačového redaktora a následne sa stanovili špecifiká pracovných postupov a približný časový harmonogram jednotlivých etáp vzhľadom na termín odovzdania.

V prededitačnom období začala v Jazykovednom ústave L. Štúra pracovať kodifikačná komisia, ktorej sa predkladali návrhy na spracovanie nových, doteraz neopísaných javov alebo, návrhy na odlišné hodnotenie niektorého parametra spracovaného slova v porovnaní s doterajšími kodifikačnými dielami (Krátky slovník slovenského jazyka, Pravidlá slovenského pravopisu). Súbežne so začiatkom editačného procesu sa odovzdal zredigovaný text na čítanie a posúdenie recenzentom. Odbornú lexiku zo 103 odborov lektorovalo 73 odborných konzultantov. Recenzentské poznámky, návrhy a opravy odborníkov sa do rukopisu prenášali až v druhej etape editácie.

Objektom editačných prác **prvej fázy editácie** boli súbory heslových statí podľa slovnodruhovej príslušnosti heslového slova usporiadané abecedne. Okrem nich v tejto prvej editačnej verzii boli v samostatných súboroch zhromaždené heslové state, ktorých heslové slovo nemalo „klasický“ slovnodruhový údaj, ale jeho „analog“: prefixoidy, sufixoidy, skratky, značky, citátové slová a citátové výrazy. Samostatné súbory tvorili aj rôzne typy heslových statí s neštandardnou štruktúrou záhlavia, napr. heslové slová s obmedzenou spájateľnosťou, pri ktorých sa nevykladá dané slovo, ale len celé spojenie. V tzv. súbore-koši boli zoskupené heslá, ktorým chýbal identifikačný znak, na základe ktorého by sa dali roztriediť. Pri koncipovalí týchto hesiel sa použilo individuálne lexikografické riešenie, napr. pri konkrétnom gramatickom tvare **cezeň** A záměna *on*, *ono* (o predmetoch) s predložkou *cez* a tvare **doň** G záměna *on* neživ., zried. živ., *ono* s predložkou *do*. Prípadne sa porušilo štandardné (očakávané) poradie informácií v záhlaví ako v hesle **detváky** -kov pl. s.,

kde nenasleduje slovnodruhovú informáciu hneď po tzv. zreteľnej koncovke. V samostatných súboroch sa ocitli aj špeciálne označované subštandardné a nesprávne slová, heslové slová s uvedením ich vhodnejšieho jazykového prostriedku, rôznotypové odkazové heslá, napr. **buďto** -> **bud'**, **budú** -> **bude**, **[džajf]** -> **jive**.

Z pôvodného autorského (zakonzervovaného) textu boli automaticky odstránené heslá, ktoré redaktori, respektíve aj autori navrhli na vylúčenie. Podobne automaticky sa odstránilo na základe konečného redaktorského rozhodnutia uvádzanie predpôň pri slovesných heslách. Editačná práca sa rozdelila medzi osem editoriek. Najprv bolo potrebné skontrolovať homogénnosť súborov, označiť nesprávne zatriedené heslá a identifikovať zjavné chyby či nejednotnosti. Prvá editačná verzia sa postupne cizelovala so zreteľom na čo najjednoduchšiu a pritom najrýchlejšiu identifikáciu chýb, nejednotností a problémových javov, preto niektoré súbory vytvorené pre potreby editoriek nemali abecedné, ale retrográdne usporiadanie. Substantíva boli rozdelené podľa rodov. Samostatnú skupinu tvoril napr. súbor mužských životných podstatných mien s prihniezdovanou prechýlenou podobou. Samostatne sa editovali aj skupiny ženských podstatných mien s formantom *-ácia*, *-ita*, *-lógia*, *-osť* alebo pomenovania označujúce zoologické alebo botanické čelade, napr. **astrovité** *-tých* pl. spodst.

Rovnorodosť súborov hesiel s rovnakou slovnodruhovou príslušnosťou umožňovala efektívnu kontrolu jednotlivých parametrov uvádzaných v záhlaví. Pri opravách sa každý problémový jav najprv porovnal s jednotypovými javmi v alternatívnych formátoch pomocou programov WordCruncher alebo Excel, prípadne v pomocnom výpisovom súbore. Získané údaje sa analyzovali, prijalo sa riešenie a následné opravy sa potom vykonali konzistentne pre celú skupinu. Pri akýchkoľvek čiastkových zásahoch si editorky uvedomovali (potenciálnu) súvzťažnosť daného javu s ďalšími slovami obsahujúcimi rovnaký slovotvorný základ, ktoré sa však v tejto fáze editácie nachádzali na inom mieste rozdeleného tela slovníka.

Opravy v tejto etape editácie postupovali podľa jednotlivých zón v heslovej stati, z ktorých každá má rôzny stupeň autonómnosti (výslovnosť, gramatické údaje, pôvod, výklad, exemplifikácia). Dopĺňali sa chýbajúce údaje o **výslovnosti**, zjednocoval sa spôsob zápisu pri variantnej výslovnosti, vnášali sa korekcie podľa rozhodnutia kodifikačnej komisie, napr. **bagatel'** [-ť- i -t-]. Pri ohybných slovných druhoch sa podľa jednoriadkových výpisov **gramatického aparátu** efektívne a presne dopĺňali chýbajúce gramatické tvary, napr. plurálové podoby podstatných mien látkových, druhé stupne adjektív a prísloviek, napr. **dezolátny**... 2. st. *-nejší*, **citovo**, **citove** 2. st. *-vejšie*. Výrazné dopĺňania sa uskutočnili najmä pri vzťahových adjektívach, ktoré nadobudli kvalifikačný význam (po overení a dohľadani výskytov v Slovenskom národnom korpuse alebo na internete), napr. **demokratický**... 2. st. *-kejší*. Dopĺňali sa činné prídavia a slovesné podstatné mená v slovesných heslách, odstraňovali sa nesprávne uvádzané plurálové podoby abstraktných ženských podstatných mien pomenúvajúcich vlastnosti, činné prídavia prítomné pri

dokonavých slovesách, napr. **fľusnúť**. Pomocou jednoriadkových zoznamov gramatických tvarov v podobe zreteľnej koncovky v substantívnych a slovesných heslových stadiách sa odstraňovali nepresnosti zápisu, zjednocovali sa variantné morfológické tvary genitívu plurálu ženských podstatných mien, napr. **etuda** [i etüda] -dy *etud/etüd* ž., variantné tvary imperatívov, napr. **cupotať**... -oc/-otaj, korigoval sa nesprávny zápis tvaru imperatív (najmä pri veľkom počte uvádzaných slovesných tvarov v SSSJ A–G sa ukázal tento spôsob opráv optimálny, napr. **fučať sa** -čí sa -čia sa (*ne*)fuč sa! -čal sa -čiac sa -čiaci sa -čanie sa nedok. V slovesných heslách sa dopĺňali chýbajúce vidové dvojice na konci hesla, napr. **erotizovať**... nedok.; dok. -> **zerotizovať**; **došetriť**... dok.; nedok. -> **došetrovať**.

Komplexne sa v rámci editácie prepracovali zámená, číslovky, predložky, spojky, citoslovčia a častice. Novým, jednoznačnejším a spresňujúcim spôsobom sa označuje slovnodruhová príslušnosť zámen, napr. **čisi** *čiasi čiesi* pl. N mužský živ. *čisi*, pl. N mužský neživ., ženský a stredný *čiesi* zám. neurčité adjektívne alebo čísloviek, napr. **dva dvoch** (v matematike) i neskl., mužský živ. N **dvaja** ženský a stredný **dve** I *dvoma/dvomi* čisl. základná.

Metajazykové informácie v slovníku by mali byť vždy jednoznačné a presné, preto sa na označenie rodovej informácie pri zámenách a číslovkách nepoužili skratky m., ž., s., ktoré v slovníku označujú substantíva daného rodu. Kategória životnosti sa explicitne uvádza iba pri zámenách a číslovkách pomocou skratky živ., neživ. Životnosť mužských podstatných mien je v slovníku vyjadrená implicitne – pádovými koncovkami v nominatíve plurálu a výkladovou perifrázou.

Pri prevzatých cudzích slovách sa odstraňoval nadbytočný údaj o **pôvode** prevzatého slova vtedy, ak heslové slovo bolo odvodené (pravidelne pri vzťahových adjektívach a príslovkách) a výklad obsahoval motivujúce slovo, ktoré údaj o pôvode malo, napr. **bankrotár**... fyzická osoba al. právnická osoba prinútená verejne vyhlásiť bankrot.

Slovnodruhové členenie textu slovníka v tejto fáze pomohlo skvalitniť editovanie **výkladových perifráz**. Editorky v spolupráci s redaktormi a odbornými spolupracovníkmi spresňovali existujúce typizované výklady a unifikovali výklady slov patriacich do rovnakej lexikálno-sémantickej skupiny. Pri substantívach to boli pomenovania vyučujúcich, príslušníkov a prívržencov panovníckych rodov, členov cirkevného rádu, názvy vyučovacích predmetov, jazykov, liekov a liečiv, rastlín, gramatických pádov a iných objektov. Vo výkladových perifrázach odvodených slov sa odstraňoval chybný spôsob spracovania formou odkazu na číslo významu súvzťažného slova, pri vzťahových adjektívach sa zjednocovalo používanie základných vzťahových perifráz, dopĺňala sa kombinácia slovotvorného a lexikálneho výkladu, napr. **abrazívny**... súvisiaci s abráziou, rozrušovaním hornín zemského povrchu. Zachytával sa pravidelný polymotivačný vzťah, napr. **debnársky**... súvisiaci s debnárom, debnárstvom. Upravovali sa nepresnosti vo výklade adjektív označujúcich farby a odtiene farieb, unifikovali sa výklady jednotypových adjektív, napr. s príponou -ovitý: majúci tvar/podobu... (*gulovitý, balónovitý*), majúci

vlastnosti... (*dechtovitý, gáfrovitý*), majúci charakter... (*floskulovitý*), podobný... (*bodliakovitý*); s príponou *-ací*: slúžiaci na... (*česací*); s príponou *-telný*: ... ktorý možno/ktorý sa dá... (*definovateľný, formulovateľný*), vzťahových adjektív utvorených od názvov zvierat, napr. **capí**... vzťahujúci sa na *capa*. Zeditoval sa aj výklad výraznej skupiny adjektív utvorených od individuálnych vlastných mien v podobe typizovanej trojčlennej perifrázy, napr. **descartovský**... súvisiaci s francúzskym filozofom R. Descartom; charakteristický pre filozofiu R. Descarta; pripomínajúci jeho filozofické dielo. V súbore sloviess sa vo výraznej miere stypizoval aj výklad bohato zastúpenej skupiny sloviess s predponou *do-* so všeobecným významom dokončenia deja a s ďalšími významovými špecifikami, napr. **docvičiť**... skončiť cvičenie; prestať cvičiť; **dofilozofovať**... skončiť filozofovanie; prestať filozofovať; **dodunieť**... prestať dunieť, **dofúkať**... prestať fúkať; **dofajčiť**... **1.** skončiť fajčenie; prestať fajčiť... **2.** celkom, úplne vyfajčiť; **dobudovať**... **1.** dokončiť budovanie... **2.** dodatočne pribudovať. Spresnenie výkladovej perifrázy a jej typizácia často zmenili aj významovú štruktúru jednotlivých hesiel, počet číslovaných významov. Unifikovala sa grafická podoba výkladovej perifrázy sloviess označujúcich vydávanie zvuku, napr. **čvirikať**... vydávať zvuk *čvirik*. Systémovo sa dopĺňali perifrázy reflektujúce obojvidovosť niektorých sloviess, napr. **absolvovať**... nedok. i dok. ... **1.** ukončovať, ukončiť istú formu štúdia... **2.** zúčastňovať sa, zúčastniť sa na niečom naplánovanom.

V priebehu editácie sa podstatným spôsobom prepracovali tzv. malé slovné druhy. Výsledkom precíznej analýzy a nového pohľadu najmä na častice a citoslovčia sú dôsledne typizované výkladové perifrázy.

Podstatné zmeny sa realizovali v zóne **exemplifikácie**: upravoval sa počet dokladov, redukovali sa početné jednotypové spojenia, odstraňovali sa netypické spojenia, dopĺňali sa spojenia v heslách bez dokladov alebo v heslách, v ktorých bol len citátový doklad, upravovalo sa poradie jednotlivých spojení. Skracovali sa zbytočne dlhé doklady, nahradzovali sa doklady z jedného citačného zdroja (vo výraznej miere sa zredukovalo najmä uvádzanie citačných dokladov vetného typu pochádzajúcich z internetu), redukoval sa frekventovaný výskyt „nereprezentatívnych“ autorov. V citátových dokladoch sa uvádzala len pôvodná slovenská spisba. Pri dopĺňaní vhodných citátových spojení sa využíval 16-miliónový podkorpus Slovenského národného korpusu prim-3.0-public-skimg obsahujúci iba texty slovenskej beletrie.

Ešte v prededitačnom období sa prehodnocovali niektoré parametre heslovej syntaxe: upustilo sa od statusu podvýznamu ako sémantického odtienku s rôznou mierou prenesenosti v rámci samostatného významu. V editačnom procese sa odstraňovali rezíduá tohto spracovania buď do podoby samostatného číslovaného významu, alebo sa citátový doklad uviedol za značkou *pren.*, ak prenesenosť nebola lexikalizovaná. Podobne sa pôvodne terminologický podvýznam upravil tak, že sa vytvoril samostatný terminologický číslovaný význam, alebo sa v podobe termino-

logického spojenia stal súčasťou príslušného neterminologického významu. Počas editácie sa prehodnotil aj typ terminologických spojení spracúvaných na konci hesla pred frazeológiou. Po posúdení miery ich idiomatičnosti sa väčšina týchto spojení zaradila do príslušného významu, respektíve sa stala súčasťou frazeológie.

Počas celej editácie editorky prenášali do konceptu riešenia kodifikačnej komisie. Predkladané problémové javy sa dotýkali takmer všetkých rovín jazyka, v prevažujúcej miere však prezentovali potrebu autorov slovníka prehodnocovať niektoré gramatické vlastnosti slov, ich status z hľadiska normatívnosti alebo štýlovej určenosti. Tento postoj mal svoje opodstatnenie, lebo opis slovnej zásoby sa opieral o analýzu bohatého jazykového materiálu Slovenského národného korpusu a výsledky analýzy sa konfrontovali aj so stavom na slovenských internetových stránkach. Komisia prijala mnohé návrhy na zmenu poradia gramatických dvojtvarov, na doplnenie niektorých variantov, na prehodnotenie sklonnosti/nesklonnosti niektorých substantív. Niektoré rozhodnutia kodifikačnej komisie mali z hľadiska slovníkového spracovania celoplošný charakter: neprijal sa kvalifikátor *vyš.*, ktorý v SSSJ A–G označoval slová vyznačujúce sa určitou mierou nevšednosti, prestížnosti. V editácii ho nahradil kvalifikátor *kniž.*, napr. **akríbia**... *kniž.*, alebo slovo zostalo bez kvalifikátora, napr. **človečenskosť**, **evokácia**. Formulka v hovorenom prejave, uvádzajúca pri niektorých zvieracích menách mužského rodu alternatívne životné tvary akuzatívu množného čísla, sa v celom texte nahradila kvalifikátorom *hovor.*

V druhej fáze editovania sa slovníkový text editovaný v podobe samostatných (slovnodruhových) objektov spojil, zoradil sa podľa abecedného poradia hesiel a rozdelil sa na dve časti. V editačnej práci pokračovali dve dvojice editoriek. Pre túto etapu editácie je charakteristické, že súbežne prebiehalo niekoľko typov úprav: prenášali sa pripomienky recenzentov a odborných spolupracovníkov, na základe poznámok a odporúčaní odborných konzultantov sa redukovali niektoré odborné kvalifikátory, prijali sa niektoré nové označenia zastrešujúcich odborov, dopĺňali sa chýbajúce heslá terminologického charakteru, odstraňovali sa nepresnosti, nesprávnosti vo výkladoch alebo sa upravoval spôsob spracovania celej lexikálnej skupiny, napr. historických národov.

Súčasne prebiehalo globálne redaktorské redigovanie jednotlivých objektov a parametrov. Počítačové nástroje umožnili, aby sa niektoré zásadné rozhodnutia realizovali na základe záverečných analýz aktuálne zeditovaného textu až v poslednej fáze. Vypracované riešenia následne prenášali editorky do textu. Týmto spôsobom sa celoplošne upravila celá propriálna lexika, ktorá je spracovaná v tele slovníka (teda nie v samostatnej časti), ďalej ustálené spojenia, varianty, homonymá, synonymá, slovesná väzba, funkčné kvalifikátory, najmä *kniž.*, *star.*, *zastar.*, *zastaráv.*, *hrub.*, *vulg.*

Zásadným spôsobom sa prepracoval a zjednotil spôsob uvádzania gramatických informácií a sémantických poznámok. Spresňujúcich údajov o vlastnostiach

a fungovaní jednotlivých slov je v slovníku pomerne veľa a majú rôznu povahu. Popri základných metajazykových informáciách týkajúcich sa gramatických tvarov (ohybných slovných druhov) a slovnodruhovej príslušnosti sú v zóne záhlavia umiestnené aj ďalšie spresňujúce údaje, ktoré sa líšia svojím grafickým stvárnením. Počas celej editácie sa súbor týchto informácií modifikoval a doplňal v súvislosti so spresňovaním opisu lexikálnych jednotiek, napr. syntaktické poznámky o možnej alebo dominantnej syntaktickej funkcii slova ((často) vo funkcii prísudku/mennej zložky prísudku/prívlastku/podmetu), alebo poznámky naznačujúce, že spôsob fungovania slova v kontexte ho posunul k inému slovnému druhu (blíži sa významu prídavného mena/príslovky/vymedzovacieho zámena/neurčitej číslovky/častice/citoslovca). Na špecificky obmedzenú lexikálnu spájateľnosť heslového slova, teda na jeho výlučný výskyt v rámci konkrétneho (gramatikalizujúceho sa) spojenia, upozorňujú poznámky iba v príslovkovom/číslovkovom, citoslovcovom výraze. Podrobný inštruktážny materiál umožnil dôsledné zeditovanie zápisu údajov o sémantickej spájateľnosti (predovšetkým) sloviess ((o človeku/látkach/rastlinách/živočíchoch) a pod.), pretože v pôvodnom autorskom rukopise sa poznámky sémanticko-syntaktického charakteru často nepresne uvádzali podobným spôsobom ako informácie doplňujúce alebo spresňujúce samotný výklad.

Záverečné editačné zásahy smerovali k homogénosti a vyváženosti slovníkového textu i jednotlivých heslových statí.

Editorky mali k dispozícii zoznamy/súbory so špecifickou štruktúrnou vlastnosťou. Mohlo ísť o vlastnosť akceptovaných v koncepcii: a) heslovým slovom je viacсловné spojenie; b) heslové slovo sa v niektorom z jeho významov používa len v určitej gramatickej, resp. pravopisnej podobe, ktorá je uvedená za číslom významu; c) viacvýznamové heslo obsahuje v jednom z významov alebo vo výklade proprium. Niekedy však išlo o štruktúrne vlastnosti akceptované len selektívne alebo vlastnosti nežiaduce: a) absencia výkladu alebo exemplifikácie; b) prítomnosť dvoch citátov z rovnakého zdroja; c) prítomnosť bodkočiarky oddeľujúcej jednotlivé synonymá heslového slova.

Samostatne sa editovala príloha *Názvy obcí (sídels) na Slovensku*. Jej definitívnu podobu zeditovala v spolupráci s odbornými spolupracovníkmi a konzultantmi piata editorka. Opravovali sa chybné podoby niektorých názvov obcí a ich častí, doplňali sa živé názvy miestnych častí, ktoré boli pôvodne samostatnými sídlami a názvy mestských častí Košíc a Bratislavy, spresňoval sa údaj o lokalizácii sídels v jednotlivých oblastiach Slovenska a ich príslušnosť k okresom. Typizovalo sa spracovanie skrátených podôb obyvateľských mien a ich poradie (neskrátená, skrátená podoba) podľa typu zloženého názvu obce, napr. **Diviaky nad Nitricou... Diviačan, Nitrickodiviačan; Gemerský Sad... Gemerskosadčan, Sadčan**. V súlade s obyvateľskými menami sa zjednocovalo aj variantné spracovanie príslušných adjektív, napr. **Brestov nad Laborcom... brestovský, laborecko-brestovský**.

Posteditácia. Korektúry, prenášanie korektorských zásahov interných i externých korektorov editorkami už možno zaradiť k štandardným záverečným prácam. Text sa v záverečnej etape preveroval automatickým korektorom pravopisu. Aktualizovali sa (podľa niektorých zásahov editácie) a spresňovali zoznam skratiek a značiek, zoznam citovaných autorov a zoznam skratiek citovaných tlačенých a elektronických médií a knižných publikácií.

Záver. Elektronická podoba slovníka a príslušný softvér umožnili efektívne upraviť, skorigovať a zjednotiť skoncipovaný a zredigovaný text. V priebehu editácie mali všetci členovia editačného kolektívu prístup k aktuálnej editovanej verzii, ktorú počítačový redaktor pravidelne transformoval tak do súboru vo formáte Excel, ako aj do podoby textu, ktorý možno prezerať pomocou programu WordCruncher. Tieto priebežne aktualizované verzie konceptu umožnili editorkám vyhľadávať a extrahovať vytypované javy a parametre heslových statí. Používanie týchto nástrojov priblížilo kolektív k stanovenému cieľu – dosiahnuť kompaktný, čo najmenej chybový opis zložito štruktúrovaného objektu, akým je slovná zásoba. V prvej etape sa editovali javy na základe ich príslušnosti k slovnému druhu (resp. k slovnodruhovému „analógu“) a tiež na základe neštandardného typu záhlavia signalizujúceho kategoriálnu povahu danej odlišnosti. Zjednocovali sa údaje charakterizujúce slovný druh a jeho sémanticko-formálne podsystemy. Okrem toho sa sledovala konzistentnosť a proporčnosť spracovania jednotlivých informačných zón hesiel: výslovnosť, gramatické údaje, údaje o pôvode, výklad a exemplifikácia. Druhá etapa sa skoncentrovala na editáciu osobitných typov pomenovaní, ako sú propriá a ustálené spojenia a tiež na editáciu paradigmatických zoskupení idúcich naprieč celou slovnou zásobou – na varianty, synonymá a homonymá. Napokon sa v tejto etape editovali javy nadslovného charakteru, to značí javy syntagmatické (časť valencie slova, jeho syntaktická funkcia, jeho spájateľnosť s istou sémantickou triedou) a javy funkčno-štylistické. Editačný kolektív pracoval v zložení: hlavné redaktorky Alexandra Jarošová, Klára Buzássyová, informatik (počítačový redaktor a správca dát) Vladimír Benko, editorky Lubica Balážová, Jana Hašanová, Bronislava Holičová (Chocholová), Nicol Janočková, Magdaléna Petrufová, Emília Porubská, Alexandra Šufliarska, Marta Zamborová.

Za cenné rady a spresňujúce pripomienky k textu ďakujem kolegom Alexandre Jarošovej a Vladimírovi Benkovi.

Literatúra

- BENKO, Vladimír: Počítačová podpora slovenských lexikografických projektov – retrospektívny pohľad. In: Slovenčina a čeština v počítačovom spracovaní. Ed. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2001, s. 181–194.
- INTERNÉ materiály editačného kolektívu oddelenia súčasnej lexikológie a lexikografie JÚLŠ.
- JAROŠOVÁ, Alexandra: Lexikografia a počítače – slovenský variant. In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 304–311.
- SLOVNÍK súčasného slovenského jazyka. A–G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s.